

ТЕРМІНОЛОГІЯ В МОВЛЕННІ ФУТБОЛЬНИХ ФАНАТІВ

© Процик І. Р., 2011

У статті йде мова про специфіку мовлення українських футбольних фанатів, а саме про функціонування наукових термінів у цьому соціолекті.

Ключові слова: українська мова, субкультура футбольних фанатів, соціолект, термінологія.

The article deals with the speech specificity of Ukrainian football fans. The functioning of scientific terms in this sociolect is shown.

Key words: Ukrainian language, subculture of football fans, sociolect, terminology.

Вербальне самовираження в субкультурі футбольних фанатів, на перший погляд, рясніє жаргонною та ненормативною лексикою. Проте якщо скрупульозно проаналізувати, то стане очевидним, що фанатське мовлення насичене й спеціальною лексикою, а це не тільки спортивна термінологія, що було б цілком логічним і закономірним, а й терміни інших галузей знань.

У цій статті зроблено спробу простежити, термінологію яких наук використовують у своєму мовленні українські футбольні фанати, та з'ясувати особливості вживання термінологіки різних сфер знань у нелітературній формі мови, якою є фанатський соціолект. Актуальність порушення цієї теми зумовлена насамперед тим, що специфіка мови українських футбольних фанатів не була предметом окремого дослідження. Соціолект футбольних фанів проаналізовано лише принагідно в публікаціях про сучасний молодіжний сленг та мову міста (праці Світлани Мартос [3], Людмили Кудрявцевої та Ірини Приходько [2]), тим більше такий аспект, як функціонування в ній наукових термінів.

Для спільноти футбольних фанатів чи не найважливішим під час матчу є продемонструвати *рівень** уболівання, справити враження на присутніх на стадіоні, адже на думку самих членів цієї суспільної групи, вони відрізняються від решти футбольних уболівальників тим, що не тільки спостерігають за перипетіями на полі, а впродовж усього матчу підтримують улюблену команду, використовуючи при цьому найрізноманітніші засоби. Тому чи не найчастотнішими за вживанням словами в соціолекті футбольних фанатів є **мистецькі терміни** *перформенс* і *шоу*. *Перформенс* (англ. – букв. показ – 1. виконання, здійснення; 2. театр. вистава, спектакль [4, с. 389]) у втіленні футбольних фанатів включає три складники – *звукове, візуальне та піротехнічне шоу* (англ. – букв. показ – 1. видовище, вистава; 2. перен. чий-небудь дії, заходи, розраховані на привернення до себе уваги [1, с. 1403]; 1. показ, демонстрація; 2. видовище, спектакль [4, с. 487]; 2. перен. про що-небудь, що привертає увагу; про те, що розраховане на зовнішній ефект [6, с. 985]).

Для найменування *візуального шоу* в соціолекті фанатів функціонує лексема *візуал* (візуальне оформлення трибун). Візуальна підтримка може мати найрізноманітніші вияви – від використання шаліків клубних барв (*роз.*), різноманітних прапорів (маленьких прапорців, *розтягів* (прапорів на двох палицях) і величезних полотнищ, які цілковито покривають один чи навіть кілька секторів) та *банерів* (саморобних транспарантів на полотнищах великого розміру, що містять лаконічне, актуальне висловлювання, яке має безпосередній стосунок до певного матчу, і які уболівальники розміщують під час матчу на трибунах чи розвішують на огорожах унизу сектора) до влаштування, наприклад, *шоу з надувних кульок* або *модульного шоу*, коли зі шматків паперу однакового розміру але різних

кольорів – *модулів* (**модуль** (лат. – міра) – фіз., тех. – 1. назва деяких коефіцієнтів, мірил яких-небудь величин [1, с. 536]; 4. відносно самостійна частина будь-якої системи, організації [6, с. 649]), які піднімають одночасно, витворюють певний напис чи зображення.

Мистецький термін **торс** (італ. – тулуб – скульптурне зображення тулуба людини [7, с. 264]) фанати використовують у таких стійких словосполученнях: *голий торс*, (*бути, стояти*) «*на торсі*», *стояти «на голому торсі»*, *стояти «по торсу»*, які позначають те саме поняття – ситуацію під час матчу, коли за командою всі присутні в *фанатському секторі* одночасно роздягаються до пояса, демонструючи, незалежно від погоди, оголений торс. На окреслення сектора у фанатському соціолекті нерідко вживають **архітектурний термін тераса** (франц. – 1. горизонтальний або трохи похилий майданчик (уступ) природного походження або штучно створений на схилі [6, с. 886]; архітектурно оформлений відкритий або напіввідкритий майданчик, що межує з будівлею [7, с. 260]).

Звукове шоу охоплює скандування *тем* та *зарядів*, спів пісень і куплетів, оплески та відбивання ритму на музичних інструментах тощо. Якість звукової підтримки оцінюють не лише за гучністю, для називання якої фанати використовують фізичний термін **звук** (1. слухове відчуття, що викликається механічними коливаннями; те, що людина чує, сприймає органом слуху; 2. фіз. поширювані в пружних тілах (твердих, рідких і газоподібних) механічні коливання [1, с. 355]), а й за злагодженістю скандувань і виконання пісень. Для координування своїх дій у секторі фанати орієнтуються на *споукмена* (чи *споука*) – людину, яка стоїть на спеціально обладнаному підвищенні – *вищці* (**вишка** – висока баштоподібна дерев'яна споруда для спостереження за місцевістю [7, с. 50]), обернута обличчям до уболівальників, і подає сигнали, коли і які *заряди* вигукувати чи які пісні співати). Сучасні споукмени дедалі частіше покладаються не лише на свої голосові зв'язки (адже нерідко доводиться керувати діями фанатів кількох секторів), а використовують технічні засоби для підсилення гучності подавання команд. Тому в соціолекті футбольних фанатів функціонують **технічні терміни**, що є назвами цих пристроїв, зокрема, **рупор** (голл. – 1. труба у вигляді зрізаного конуса або піраміди для посилення звуку [1, с. 1090]) і **мегафон** (пристрій у вигляді рупора, що використовується для підсилення людського голосу [1, с. 516]).

Для відбивання ритму найчастіше використовують ударні музичні інструменти. Відтак **музична термінологія** є ще однією терміносистемою, одиниці якої запозичено в мовлення футбольних фанатів. Насамперед це назви музичних інструментів: **бубон** (ударний музичний інструмент, що складається з дерев'яної частини – обруча, на який натягнуто шкіряну мембрану [7, с. 37]; ударний музичний інструмент непевної висоти звука [1, с. 65]), **барабан** (рос., походить від татарськ. – 1. ударний музичний інструмент, що має форму широкого порожнього циліндра, обидва отвори якого затягнені шкірою [1, с. 37]; 1. ударний інструмент, що складається з порожнистого корпусу чи рами (найчастіше округлої форми), який служить резонатором і на який з одного чи з обох боків натягнута шкіра [6, с. 151]). Фанати натомість цілковито заперечують використання для підтримки своєї команди **дудок** (**дудка** – 1. народний духовий музичний інструмент у вигляді порожнистої трубки з отворами; 3. *спец.* сигнальний інструмент у вигляді трубки з розширеним кінцем [1, с. 251]). Футбольні фани зневажливо ставляться до використання дудок під час матчу і недолюблюють **дудариків** (уболівальників із дудками), нерідко з фанатських секторів можна почути вигуки: «*Дудки геть зі стадіону!*».

Невід'ємним атрибутом фанатського **перформенсу** під час футбольних матчів є **піротехнічне шоу**. Найчастіше воно відбувається одразу після забитого гола та наприкінці гри. **Пірошоу** не уявити без найрізноманітнішої **піротехніки** (мистецтво виготовлення різних піротехнічних сумішей, виробів з них, і спалювання їх з метою досягнення того чи іншого спеціального ефекту; наука про властивості піротехнічних сумішей і виробів; сукупність піротехнічних засобів [8]), для називання різновидів якої використовують такі **технічні терміни**: **вроцлавський вогонь** (або **вроцлав** – піротехнічний засіб, що горить дуже яскравим та інтенсивним жовтим вогнем із утворенням

---

* Курсивом у статті виділено сленгові слова із соціолекту футбольних фанатів.

великої кількості диму [8]); **дим** (1. суміш дрібних твердих частинок (сажі, попелу і т. ін.) і газуватих продуктів, які виділяються в повітря зі згорянням чого-небудь [1, с. 221]). Для візуального ефекту фанати використовують *дими різних барв*, найчастіше тих, що й клубні кольори їхньої улюбленої команди. Серед асортименту магазинів із піротехнікою є дими мало не всіх кольорів веселкового спектру.

Під час *піротехнічного шоу* часто запалюють *петарди* (**петарда** – *франц.* – 3. у піротехніці – паперовий снаряд, наповнений порохом, який дає часті вибухи [6, с. 731]; 3. наповнений порохом паперовий снаряд, що використовується для феєрверка [1, с. 756]) та *стробоскопи* (**стробоскоп** (або *піротехнічний стробоскоп, строб*) – прилад, що робить швидко повторювані яскраві світлові імпульси, *тех.* демонстраційний і контрольно-вимірвальний прилад для одержання безперервного руху зображень, а також для фіксування окремих фаз руху [1, с. 1207]; хоча у випадку піротехнічних засобів, які використовують фанати, точніше було б сказати, що це піротехніка зі **стробоскопічним ефектом**, під яким розуміють – уявне злиття швидко змінюваних зображень окремих фаз руху об'єкта у зображення його безперервного руху [1, с. 1207]; зорова ілюзія безперервного руху об'єкта (зображення об'єкта) при спостереганні послідовних фаз його руху [5, с. 151]).

У субкультурі фанатів використовують реалії з **військової сфери**, а відтак у соціолекті футбольних фанатів є терміни, запозичені з мовлення військовиків: **димовая шапка** або **димовая граната** – (*військ.* піротехнічний засіб для пускання диму з метою подавання сигналів, вказівки місця посадки, маскуванню бойових дій окремих солдатів чи підрозділів у ближньому бою; може використовуватися для імітації горіння бойової техніки [8]); **сигнальна ракета** – (*військ.* – 1. снаряд, який використовують для феєрверків і сигналізації [6, с. 782]; піротехнічний засіб сигнального зорового (іноді звукового) зв'язку, що застосовується для передавання коротких команд, сповіщення, позначення і взаємного впізнавання своїх військ, літаків, кораблів, а також передавання сигналів виклику, перенесення і припинення вогню та вказування цілі [8]); **фаєр** – піротехнічний засіб, який палахкотить, горить яскравим нерівним полум'ям, виділяючи при цьому трохи диму та іскор, у війську використовується як світловий сигнал для розвітлення території та виявлення дислокації ворога [8]). Гарні піротехнічні вистави додають ефектності футболі, здатні мотивувати футболістів до успішної гри, а вболівальників – на додаткову підтримку.

Іноді піротехнічне шоу на матчі призводить до пожежі в секторі чи на доріжжках стадіону, тому в фанатському мовленні вживають **пожежно-технічну термінологію**: **брандспойт** (*голл.* – 1. переносний ручний пожежний насос [1, с. 61]; 2. металевий наконечник гнучкого пожежного шлангу, що служить для скеровування струменя води під час гасіння пожежі [6, с. 183]) та **вогнегасник** (апарат для гасіння пожежі хімічними засобами [1, с. 153]).

Фанатський перформенс не закінчується разом із фінальним свистком: після завершення матчу він продовжується на вулицях міст, найчастіше знаходячи своє втілення у вигляді написів і зображень на стінах різних споруд. У цьому контексті можна говорити про функціонування в мовленні фанатів **художніх термінів**, зокрема: **графіті** (*італ.* – стародавні написи й малюнки, видряпані на стінах давніх будівель, на посуді та інших предметах, містять інформацію про повсякденне життя, господарство, політику [7, с. 63]; стародавні написи й малюнки різного змісту, зроблені гострими предметами на посудинах, пряслицях, стінах споруд тощо [1, с. 196]). У соціолекті футбольних фанатів термін графіті втратив семи «стародавній» та «видряпаний чи зроблений гострими предметами на чомусь», адже фанатські графіті – це сучасні написи або малюнки, зроблені здебільшого на стінах будинків, мурів, парканів тощо. У субкультурі футбольних уболівальників графіті стає дедалі важливішим елементом боротьби за домінування у фанатських колах. Особливо важливим є графіті в містах, де відбуваються **дербі** (*англ., спорт.* – матчі команд із того самого міста). В українських футбольних реаліях таких міст небагато, зокрема, Київ, де грають «Динамо» та «Арсенал», Львів, де виступають «Карпати» і ФК «Львів», Харків, який має дві футбольні команди – «Металіст» та ФК «Харків», Донецьк, де є «Шахтар» і «Металург». Тому до розряду матчів-дербі зараховують також зустрічі українських команд з одного регіону, наприклад, кримське

протистояння між «Таврією» зі Сімферополя та ФК «Севастополь», західноукраїнське дербі між львівськими «Карпатами» і луцькою «Волинню» та ін. Графіті виконують не лише естетичну функцію, адже нерідко прикрашають мури й паркани, а й мають своєрідну ідентифікаційну та пропагандистську функції – позначають територію в місті, яка «належить» фанатським угрупованням певної команди, що є своєрідним подразником для супротивників.

Дуже часто для виконання графіті використовують спеціальні шрифти (*ширифт* нім. – певний визначений характер, внутрішньо обумовлена єдність композиційного малюнку літер і знаків, що їх застосовують художники для розв'язання текстових елементів твору [7, с. 306]; 1. написання, накреслення літер [6, с. 987]; 2. графічна форма літер при писанні, характер малюнка написаних літер [1, с. 1405]). У фанатів простежується мода на готичний шрифт. Цей вид шрифтів наслідує готичне письмо (різновид латинського письма з гострим начертанням букв [1, с. 194]). Для того, щоб спростити й пришвидшити процес нанесення написів і зображень на стінах (нерідко це пов'язано з ризиком бути зненацька заскоченими під час цієї роботи) фанати застосовують *трафарети* (*трафарет* або *траф* італ. – 1. платівка з картону, металу тощо, у яких прорізано малюнки, літери або цифри для їх швидкого відтворення на якійсь поверхні // малюнки, літери тощо, зроблені за допомогою такого приладу [1, с. 1263]). Для ще оперативнішого позначення території використовують стікери (*стікер* англ. – 3. афіша, оголошення (що розклеюють на вулиці); 4. наклейка, етикетка [4, с. 520]). Фанати вважають *графіті*, *трафи* та *стікери* знаряддями творчої боротьби.

Як показав аналіз, у соціолекті футбольних фанатів функціують не лише спортивні терміни, а й назви спеціальних понять, запозичені з різних терміносистем, зокрема: фізики (*звук*, *модуль*), військової справи (*димова граната*, *сигнальна ракета*, *фаєр*), техніки (*брандспойт*, *вогнегасник*, *вроцлавський вогонь*, *мегафон*, *петарда*, *піротехніка*, *рупор*, *стробоскоп*), художнього мистецтва (*графіті*, *перформенс*, *стікер*, *торс*, *трафарет*, *ширифт*), музики (*барабан*, *бубон*, *дудка*, *шоу*), архітектури (*вишка*, *тераса*) тощо. Отже, термінологічна лексика є одним із джерел формування соціолекту футбольних фанатів.

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с. 2. Кудрявцева Л. А. Словарь молодежного сленга города Киева. 2300 слов и выражений [текст]: навч. посіб. / Л. А. Кудрявцева, И. Г. Приходько; під ред. Л. А. Кудрявцевої. – К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченко, 2006. – 198 с. 3. Мартос С. А. Сленг як складова молодіжної субкультури / С. Мартос // Південний архів. Філологічні науки: Зб. наук. праць. – Вип. XXI. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2003. – С. 111–114. 4. Новий англо-український словник / [Склад М. І. Балла]. – К. : Чумацький Шлях, 2004. – 668 с. 5. Словник іношомовних слів / [За ред. О. С. Мельничука]. – К. : Головна редакція УРЕ, 1985. – 968 с. 6. Словник іношомовних слів / [Уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с. 7. Шкаруба Л. М., Спанатій Л. С. Російсько-український словник художніх термінів: Навч. посібн. для студ. вищих навч. закладів / Л. М. Шкаруба, Л. С. Спанатій. – К. : Каравела, 2004. – 320 с. 8. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org>.